

derdvier-en-zeventig illegale werkers en werksters hebben er hun laatste rustplaats gevonden. In kleinere plaatsen evenwel is het aantal deelnemers geringer: enkele honderden, soms niet veel meer dan honderd. Komen die stille tochten bij hun einddoel aan, dan treffen de deelnemers er honderden of duizenden mensen aan voor wie het meelopen bezwaarlijk was maar die zich toch naar de gemeenschappelijke herdenkingsplaats wilden begeven. Bij die plaats is in drie gemeenten: Rozendaal (bij Arnhem) en Oudewater en Valkenburg (beide in Zuid-Holland) ongeveer een tiende van alle inwoners bijeen – in het dorp Sint Maarten (Noord-Holland) zelfs een vijfde. Overal in het land zijn de klokken om kwart voor acht beginnen te beieren – dat beieren gaat door, een dwingend vermaan. Een halve minuut voor acht uur eindigt het en wordt het stil. Acht uur – alle treinen, waar zij zich ook bevinden, zijn tot stilstand gekomen. In steden en dorpen flitst de straatverlichting aan. De stilte verdiept zich, hier en daar gemarkeerd door het gerucht van opwiekende vogels, door gehinnik van een paard of door een kinderuitroep.

Na twee minuten gaat de verlichting weer uit. Al of niet door een muziekkorps begeleid wordt het Wilhelmus ingezet. Een spreker vertolkt wat allen bezielt – en er wordt op die 4de mei niet alleen naar het verleden gezien maar er wordt ook op de taken in het heden gewezen.

Dan trekt men huiswaarts. Talrijk evenwel zijn de steden en dorpen waar op de herdenking nog een samenkomst in een gebouw volgt (soms gaan die samenkomsten aan de herdenking vooraf), veelal een kerkdienst die in de niet overwegend-katholieke streken een oecumenisch karakter draagt, soms een concert.

In Wageningen, de plaats waar de *Wehrmacht* capituleerde, is dan al een groot bevrijdingsvuur ontstoken – in vele delen des lands zijn er gemeenten die in de nacht van zaterdag op zondag estafettelopers fakkels laten aandragen die aan dat vuur ontstoken zijn en in die gemeenten brandt op zondag 5 mei een bevrijdingsvlam.

★

Behalve in enkele orthodox-protestantse gemeenten is die 5de mei een dag waarop, vooral ook voor jongeren, feestelijkheden zijn georganiseerd, soms door de gemeentebesturen, soms door stichtingen, soms door comité's (veelal de Oranje-comité's) die daartoe subsidies hebben ontvangen. De belangrijkste manifestaties evenwel gaan van het nationaal Comité uit of vinden met zijn steun plaats.